

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİ METODİKASI

UOT 37.01

Nüşabə Rasim qızı Quliyeva
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC)
baş müəllimi

ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ XARİCİ DİLİN KOMMUNİKATİVYÖNLÜ TƏDRİSİ

Нүшаба Расим гызы Гулиева
старший преподаватель
Азербайджанского Государственного Экономического Университета (UNEC)

КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОДХОД ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Nushaba Rasim Guliyeva
senior teacher of Azerbaijan State Economic University (UNEC)

COMMUNICATION-BASED TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Xülasə: Məqalədə xarici dilin öyrədilməsində kommunikativ yanaşmanın istifadəsinin vacibliyi müzakirə olunur. Xarici dil tədrisində kommunikativ yanaşmanın üstünlükləri göstərilir. Müəllif xarici dil tədrisində kommunikativ yanaşmanın prinsiplərini tətbiq etmək yollarını və üsullarını təsvir edir.

Açar sözlər: *təhsil islahatı, kommunikativ məqsəd, təlim metodları, bacarıqlar*

Резюме: В статье рассматривается актуальность применения коммуникативного подхода при обучении иностранному языку. Указываются достоинства коммуникативного подхода при обучении французскому языку. Описываются пути и приёмы внедрения принципов коммуникативного подхода при обучении иностранному языку.

Ключевые слова: *образовательная реформа, коммуникативная цель, методы обучения, умения*

Summary: The article deals with relevance of the application communicative approach in teaching France. The advantages of communicative approach to teaching a foreign language are indicated. The ways and methods of introducing the principles of the communicative approach in teaching foreign are described in the article.

Key words: *education reform, communicative purpose, teaching methods, skills*

Bu gün respublikamızın dünya ölkələri ilə əlaqəsi, əməkdaşlığı insanların dünyagörüşündə, sosial-iqtisadi proseslərə münasibətində dəyişikliklər yaratmışdır. Azərbaycan öz müstəqilliyini qazandıqdan sonra uğurla həyata keçirilməkdə olan təhsil islahatları, innovativ yeniləşmə və dünyanın qabaqcıl ölkələrinin təhsil məkanına inteqrasiya prosesi təhsilin bütün pillələrində məzmun islahatlarının genişləndirilməsi zərurətini qarşıya qoyur.

Müasir təhsil sistemi onun yeni baxışlardan dəyişmə və inkişaf prosesini məqbul sayır

və təlim prosesinin daha da təkmilləşdirilməsini tələb edir. Təhsilin yeni məzmununa malik olması müasir pedaqogikada yeni yanaşmaları tətbiq etməyi və təlimin müxtəlif formalarda tədris olumasını tələb edir. Yeni pedaqoji yanaşmalar artıq bütün fənlərin, eləcə də xarici dilinin tədrisində əks olunmağa başladı və dilin tədrisinin yeni məzmununa, struktura və məqsədlərə malik olmasını özündə ehtiva etdi. Ali məktəblərdə fransız dilinin tədrisinin səmərəli təşkil edilməsi və müxtəlif faydalı üsullardan istifadə edilməsi xarici dillərin tədrisi metodikası sahəsində möv-

çud olan mürəkkəb problemlərdəndir. Bu sahədə müəllim və tələbələrin təlimin müasir formada təşkili prosesinə marağı daha yüksəkdir. Xarici dilin tədrisinin yeni metodik tipologiyası, eləcə də, fənnin tədrisinin müxtəlif üsullarının işlənilib hazırlanması, təlim prosesinin effektiv nəticələrlə başa çatması və s. bu kimi məsələləri özündə birləşdirir.

Respublikamızın prezidenti cənab İlham Əliyevin müxtəlif ölkələrə səfərləri qarşılıqlı iqtisadi, mədəni, sosial əlaqələrin genişlənməsinə şərait yaradır. Belə bir şəraitdə isə xarici dil bilən mütəxəssislərə tələbat getdikcə artır. Xarici dilin təlimi vasitəsilə gənclərdə başqa xalqların dil və mədəniyyətinə, milli-mənəvi dəyərlərinə hörmət hissi, tolerantlıq formalaşdırılır.

Fransızlarda belə bir deyim var: “Mieux vaut parler avec des fautes, que se taire sans faire des fautes”. (Səhv etməmək üçün susmaq-dansa, səhv edərək danışmaq daha yaxşıdır).

Dildən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə etmə xarici dil tədrisinin qarşısına böyük tələblər qoyur. İndi müxtəlif dillərdə danışan, dünya arenasına çıxıb bilən, müxtəlif səviyyələrdə öz sözünü deyə bilən gənclərə böyük ehtiyac var. Bunun üçün ilk öncə dilə praktik yiyələnmək, yəni dil vərdişləri qazanmaq, fundamental dili öyrənmək və tətbiq bacarıqlarını formalaşdırmaq lazımdır. Dilin öyrənilməsində xarici dildə danışmaq daha çətin məqamdır, çünki o dildə ünsiyyətə girə bilmək üçün ilk növbədə, həmsöhbətini, tərəf müqabilini anlamalı və ona müvafiq cavabı verməyi bacarmalısan. Dil öyrənmədə dinləyib-anlama bacarığı mühüm bacarıqdır və dilöyrətmə zamanı tələbələrin xarici dilə yiyələnməsi üçün ilk növbədə, onların eşidib-anlama bacarıqlarını inkişaf etdirmək lazımdır. Təbii ki, bu da nəticədə ünsiyyət bacarıqlarının formalaşmasına gətirib çıxaracaq. Yeni təlim texnologiyaları, fəal təlim metodları, integrativ təlim tələbələrin müstəqil, yaradıcı işləməsinə, təşəbbüskarlığına, liderlik qabiliyyətlərinə yiyələnməsinə, müxalif fikrə hörmətlə yanaşmasına, ünsiyyətə girmə bacarıqlarının formalaşdırılmasına imkan yaradır.

Müasir dövrdə xarici dil fənninin əhəmiyyəti dil bacarıqlarına yiyələnmək, kommunikatıv vərdişləri inkişaf etdirmək, asudə vaxtını səmərəli təşkil etmək, sosial tələbatı ödəmək, şəxsi və intellektual inkişafa nail olmaq, ömrü boyu

öyrənmək, mədəniyyətlərarası dialoqa və qloballaşma prosesinə qoşulmaqdan ibarətdir.

Bütün bunları nəzərə alaraq, ali təhsil müəssisələrində xarici dil təliminin əsas məqsədi nitq, dil və kommunikatıv bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması kimi müəyyənləşdirilir.

Göstərilən məqsədə nail olmaq üçün isə aşağıdakı vəzifələrin həyata keçirilməsi zəruridir:

- tələbələrdə zəruri linqvistik (fonetik, orfoqrafik, leksik və s.) biliklərə yiyələnməsi;
- tələbələrdə dili öyrənilən ölkələrin mədəniyyət və ənənələri ilə tanış edilməsi, onlarda xarici dil və mədəniyyətlərarası mühitdə öz ölkəsini və onun mədəniyyətini təmsil etmək bacarıqlarının formalaşdırılması;
- nitq fəaliyyəti üzrə kommunikatıv bacarıqların inkişaf etdirilməsi;
- dil duyumunun, yaddaşın bütün növlərinin, məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün (müqayisə, ümumiləşdirmə, nəticə çıxarma və s.) formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi;
- vətəndaşlıq keyfiyyətlərinin, digər mədəniyyətlərə hörmət hissinin tərbiyə olunması

Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrində xarici dillərin kommunikatıv məqsədlə tədrisi və bu məqsəddən irəli gələn vəzifələrin həyata keçirilməsi tələbələrdə xarici dildə ünsiyyət yaratmaq vərdişi və bacarığının formalaşdırılıb inkişaf etdirilməsi ilə səciiyələndir.

Lakin təcrübə göstərir ki, ali təhsil məktəblərində təhsil alan tələbələrin əksəriyyətinin fransız dilində sərbəst fikir ifadə etmək qabiliyyəti heç də qənaətbəxş deyildir. Bunun səbəblərindən biri də xarici dil təliminin bir çox təhsil müəssisələrində qrammatika-tərcümə metodu ilə həyata keçirilməsidir. Bu metoda əsaslanan təlim zamanı tələbələr mətnləri oxuyub tərcümə edir, yeni lüğəti öyrənməyə çalışır və əsasən də dilin qrammatikasını öyrənirdilər.

Təəssüflü haldır ki, hələ də bəzi xarici dil dərslərimiz əsasən qrammatik qaydaların öyrənilməsinə həsr olunur, qaydaların izahı tam Azərbaycan dilində gedir, kommunikatıv dil bacarıqlarının öyrədilməsi məsələsinə olduqca səhi yanaşılır. Mövcud qaydaların öyrənilməsi və onlardan istifadə etmək bacarığı arasında heç bir fərq qoyulmur. Öyrənilən dil kommunikatıv məqsədlə işlədilmir, yalnız mətnlərin tərcümə-

sində istifadə olunur və heç bir kommunikatív bacarıq aşılınmır.

Dilin daha yaxşı mənimsənilməsi üçün xarici dil dərslərində ana dilindən istifadə mümkün qədər minimuma endirilməli, fransız dilinə daha geniş yer verilməlidir. Bu, tələbələrin xarici dildə lüğət ehtiyatlarının daha da zənginləşməsinə və ünsiyyət bacarıqlarının formalaşmasına, düzgün tələffüz bacarıqlarına yiyələnmələrinə imkan yaradır.

Tələbələrin yol verdikləri səhvləri isə fəal dinləmə vasitəsilə aradan qaldırmaq daha məqsədəuyğundur. Əgər tələbə üçün ilk vaxtlarda xarici dildə danışmaq çətin gəlsə, dinləmə prosesi ardıcıl olaraq davam etdirilməlidir, son nəticədə dinləyib anlama prosesi tələbələrdə fəal nitqi formalaşdırmağa bilər.

Təlim prosesində aktuallığını itirmiş materiallar əsasında tərtib olunan dərslik və vəsaitlərdən istifadə edilməsi, kommunikatív bacarıq və vərdişlərin inkişaf etdirilməsinə xidmət edən didaktik materialların, müasir texnologiyaların çatışmazlığı da təlimin keyfiyyətinə təsir göstərən amillərdəndir.

Müasir tələbə öz dünyagörüşü və bilikləri həcmində xarici dildə ünsiyyət yaratmağı bacarmalıdır.

Müasir dövrdə xarici dil təliminin əsas məqsədi tələbələrdə kommunikatív səriştənin inkişaf etdirilməsi olduğu üçün tədris materialları tələbələrin öyrənilən dildə kommunikatív fəaliyyətə cəlb olunmasını təmin etməlidir.

Kommunikatív təlim kommunikatív xarakterli çalışmaların əsasında təşkil olunmuş təlim fəaliyyətini nəzərdə tutur.

Tələbələri qrup daxilində yaradılmış xarici dil ünsiyyəti şəraitində iştirak etməyə hazırlamaq kommunikatív təlimin mahiyyətini təşkil edir ki, bu da ünsiyyət prosesinin modeli kimi təqdim olunur.

Kommunikatív təlimin əsasını öyrənilən dildə danışmaq təşkil edir. Kommunikatívyönlü təlimin əsas iştirakçıları müəllim və tələbələrdir.

Kommunikatívyönlü təlim motivasiyanı tam təmin edərək xarici dilin öyrədilməsi prosesində tələbələrdə dilə maraq yaradır, onlar bu dildə danışmağa daxili ehtiyac hiss edir və bununla da bilik və təcrübələri artır. Bu cür təlim keçənlər asudə vaxtlarda, başqa ölkələrdə olduqları za-

man, xaricdən gələn qonaqları qəbul edərkən, yazışmalar zamanı və müxtəlif situasiyalarda real kommunikasiya üçün öyrədilən dildən istifadə etməyə hazır olurlar. Kommunikatív təlim prosesində tələbələr tədrisən müstəqilliyə öyrənir, onlarda sərbəst şəkildə fikir yürütmək həvəsi yaranır.

Kommunikatívyönlü təlimin məqsədi müvafiq çalışmalardan istifadə edərək tələbələrdə kommunikatív kompetensiyaları formalaşdırmaqdan ibarətdir.

Kommunikatív kompetensiyalar şəxsin kommunikatív fəaliyyətini təmin edən linqvistik və ekstralingvistik biliklər, bacarıq və vərdişlərin məcmusudur.

Öyrənilən xarici dildə kommunikatív məqsədlərə nail olmaq üçün həmin dili öyrənən şəxs dinləyib - anlama, danışma, oxu və yazı vərdişlərinə müəyyən səviyyədə yiyələnir və əldə edilən bacarıq və vərdişlərdən ünsiyyət prosesində səmərəli şəkildə istifadə etmək qabiliyyətinə malik olur. Odur ki, dili tədris edərkən ayrı-ayrı aspektlərin bir-birindən təcrid edilmiş şəkildə öyrədilməsi deyil, onların bir-biri ilə əlaqəli şəkildə tədris edilməsi zəruridir.

Xarici dil üzrə dərslik və tədris vəsaitlərinin də quruluşunun kommunikatívyönlü təlimə əsaslanması zəruridir. İstifadə olunan materialların müxtəlifliyi, orijinal metodikadan istifadə tələbələri fransız dilində ünsiyyət qurmağı, fikrini şifahi və yazılı izah etməyi öyrədir.

Problemin aktuallığı. Təcrübə göstərir ki, ali təhsil müəssisələrində təhsil alan tələbələrin fransız dilində kommunikatív səriştəsi heç də qənaətbəxş deyil. Bu da təlim prosesində ənənəvi metodlardan, aktuallığını itirmiş tədris materialları istifadə edilməsindən, kommunikatív bacarıq və vərdişləri inkişaf etdirən metod və texnologiyaların çatışmazlığından irəli gəlir. Yalnız qrammatik qaydaların əzbərlənməsi heç də arzu olunan nəticələri vermir. Bu isə təlim prosesinin kommunikatívyönlü təşkilini önə çəkir və mövzunun aktuallığını şərtləndirir.

Problemin elmi yeniliyi. Ali təhsil müəssisələrində fransız dilinin kommunikatívyönlü təliminin səmərəli həllinə imkan verən əsas amillər müəyyənləşdirilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə ali məktəblərdə fransız dili dərslərinin daha səmərəli təşkilinə köməklik göstərəcəkdir.

Ədəbiyyat:

1. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М.: Русский язык, 1989.
2. Ваграмов Ə.С., Əlizadə Ə.Ə. Psixologiya: Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, 2012.
3. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. СПб.: Питер, 2004.
4. Claudia GONCEA , Méthodes et procédés utilisés dans l'enseignement du français, langue étrangère, Administrarea Publica, nr. 2, 2013 124

E-mail: nushaba.kuliyeva@gmail.com

Rəyçi: *dos.* N.H. Nəbiyev

Redaksiyaya daxil olub: 05.11.2018